Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2023, **s. 35-38**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2023, **с. 35-38**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2023, **pp. 35-38**

UOT 373.01:78

K.Q.İsmayılova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: kamalaismayilova@yandex.ru

"MUSİQİ" FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ ŞAGİRDLƏRİN MUSİQİ MƏDƏNİYYƏTİNİN FORMALAŞDIRILMASI

Açar sözlər: *musiqi, şagird, müəllim, bilik , mədəniyyət, musiqi tərbiyəsi*

Məqalədə musiqi müəlliminin ən başlıca vəzifəsi olan şagirdlərdə musiqi mədəniyyətini, musiqiyə maraqlarının oyandirilması, musiqi qavrama bacarığının təşkili yolu, musiqi barəsində biliklərin verilməsinin qısa təhlili aparılır.

К.Г.Исмайлова

ФОРМИРОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА «МУЗЫКА»

Ключевые слова: *музыка, ученик, учитель, знания, культура, музыкальное образование*

В статье важнейшей задачей учителя музыки является способ пробудить у учащихся музыкальную культуру, интерес к музыке, организовать умение понимать музыку, дать знания о музыке.

K.G.Ismayilova

FORMATION OF THE MUSICAL CULTURE OF STUDENTS IN TEACHING THE SUBJECT OF "MUSIC"

Keywords: *music, student, teacher, knowledge, culture, music education*

In the article, the most important task of the music teacher is the way of arousing the students' musical culture, interest in music, organizing the ability to understand music, and providing knowledge about music.

Təhsil sistemində aparılan islahatlar müasir dərsin məzmununun təkmilləşdirilməsi, yeni təlim texnologiyalarının tətbiqini tələb edir.

Müasir müəllim hər bir şagird və sagird kollektivi ilə ünsiyyət qurmaq, təlim fəaliyyətini istənilən situasiyada təşkil etmək, öz işini korrektə etmək və s. bu kimi bacarıqlara malik olmalıdır. Pedaqoji, psixoloji, mədəni və fənyönümlü bacarıqlar kimi qruplaşdırılan bu xüsusiyyətlər müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinin düzgün qiymətləndirilməsi ücün meyar rolunu oynayır.

Ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan "Musiqi" fənninin adı əslində onun məqsəd və məzmununu tam ifadə etmir. Çünki yeni musiqi kurikulumunun tələblərinə görə, burada məqsəd təkcə musiqi üzrə müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlərdən getmir, həm də şagirdlərin musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılmasından gedir. Məktəbdə tədris olunan digər fənlər kimi "Musiqi" fənni də təlim prosesində tərbiyəedici xüsusiyyətə malik olmalıdır. Dərs prosesində öyrədilən və dinlənilən mahnıları isə tərbiyə prosesində əvəz olunmazdır. Mahnı uşaqlara təsir göstərməklə yanaşı, həm də onlara özlərini dərk etmək, öz hisslərini duya bilməyə yardım göstərir. Musiqi dərslərində baş verən birgə ifa isə onlarda kollektivçilik və dostluq hisslərini oyadaraq inkişaf edir.

Mədəniyyət geniş anlayış olub, onun bir qolu da musiqi mədəniyyətidir. "Musiqi mədəniyyəti" anlayışını da öz növbəsində iki qola ayırmaq olar:
1) xalqın musiqi mədəniyyəti; 2) şəxsin musiqi mədəniyyəti.

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti dedikdə, millətin bənzərsizliyini təyin edən incəsənət sahələrindən biri nəzərdə tutulur. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin nailiyyətləri özünəməxsus ənənələrinin çoxəsrlik tarixi formalaşma prosesinin və inkişafının nəticəsidir. Azərbaycan qədim və olduqca zəngin folklor ənənələri olan bir ölkədir. Müxtəlif alətlərin sədaları altında ifa olunan rəngarəng mahnı və rəqslərlə xalq öz bədii istedadını göstərir. Öz gözəlliyi və mükəmməlliyi ilə diqqəti cəlb edən xalq mahnı və rəqsləri şifahi olaraq nəsildən-nəslə, ağızdan-ağıza ötürülən naməlum müəlliflərin çoxəsrlik yaradıcılıqlarının məhsuludur.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin şifahi ənənələri iki böyük qolda təmsil olunur: l) mahnı və rəqslərdən ibarət folklor və 2) peşəkar musiqi, buraya muğam sənəti və aşıq yaradıcılığı aiddir. Buraya bəstəkar yaradıcılığını və ifaçılıq sənətini də əlavə etsək, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tam məzmunu alınacaqdır.

Yuxarıda qeyd edildi ki, xalqın musiqi mədəniyyətindən başqa, ayrı-ayrı fərdlərə aid "şəxsi musiqi mədəniyyəti" anlayışı da mövcuddur.

Bu anlayış şəxsin aşağıdakı keyfiyyətlərini özündə birləşdirir:

- müxtəlif musiqi janrları, üslubları və cərəyanları ayırd edə bilmək;
- nəzəri və estetik xarakterli bilgilərə malik olmaq;
- yüksək musiqi zövqünə malik olmaq;
- bu və ya digər musiqi əsərlərinin məzmununa həm emosional, həm də intellektual dəyərləndirə bilmək qabiliyyəti;

- ifaçılıq (vokal və ya alətdə) vərdişlərinə malik olmaq.

Bu keyfiyyətlərə əsaslanaraq, şagirdlərin musiqi mədəniyyətinin komponentlərini aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirmək olar:

1. Musiqiyə emosional münasibət (yəni musiqidən duyğulanmaq, ondan həzz almaq, musiqiyə tələbat).
2. Musiqiyə intellektual münasibət (yəni musiqi haqqında mülahizə yürütmək bacarığı).
3. Musiqi zövqü (yəni ciddi, yüksək bədii dəyəri olan musiqidən həzz almaq qabiliyyəti).
4. İfaçılıq.

Ümumtəhsil məktəblərindəki musiqi dərslərinin hər birinin öz konkret məqsədi vardır və bu məqsədlər “müəllimə kömək” vəsaitlərində göstərilmişdir. Lakin araşdırmalarımız göstərir ki, dərslərin məqsədləri dəyişsə də onların hamısı dəyişməz, vahid, üstün bir ideyaya xidmət edir. Bu əsas ideya məktəblərin musiqi mədəniyyətinin formalaşması ilə əlaqədardır.

Bu baxımdan müəllimlərə hər dərsdə bu problemlə əlaqədar olan həmin vəzifələri “üstün vəzifələr” adlandırmağı təklif edirik. Düşünürük ki, rus teatr nəzəriyyəsində işlənən “üstün vəzifə” termini bizim araşdırdığımız məsələnin mahiyyətini daha dəqiq ifadə etməyə imkan verir. Rus teatr məktəbinin böyük islahatçısı olan K.S.Stanislavskiyə görə, hər bir aktyor müəyyən rolu ifa edərkən bilməlidir ki, o, hansı əsas ideyaya, yəni “üstün vəzifə”yə xidmət edir. Beləliklə, müşahidə və araşdırmalar göstərir ki, dərsin konkret məqsədindən əlavə, müəllim hər dərsdə aşağıdakı “üstün vəzifə”ləri yerinə yetirilməlidir:

1. Şagirdlərdə musiqiyə emosional münasibətin formalaşdırılması;
2. Musiqiyə intellektual münasibətin formalaşdırılması;
3. Musiqi zövqünün formalaşdırılması;
4. İfaçılıq (vokal və ya alətdə) vərdişlərinin formalaşdırılması.

Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün müəllim amili ön plana keçir. Çünki müasir musiqi müəllimi bilməlidir ki, onun dərs planında göstərdiyi məqsəd taktiki xarakter daşıyır, dərsin strateji məqsədi isə “üstün vəzifə”lər kimi nəzərdə tutulur.

Digər çətinlik müəllim şəxsiyyəti ilə əlaqədardır. Əgər müəllimin özünün musiqi-estetik şüuru zəifdirsə, öyrətdiyi musiqidən duyğulanmaq, ona dərsdə emosional münasibətini nümayiş etdirmək, intellektual münasibətini şifahi esse formasında, maraqlı şəkildə şərh etmək, gördüyü işdən özünün həzz almaq qabiliyyəti yoxdursa, onun quru və cansız metodikasının faydalı əmsalı çox aşağı olacaq. Musiqi müəllimini digər fənn müəllimlərindən fərqləndirən əsas cəhət budur. Yüksək meyarla yanaşsaq, digər fərqli cəhət də ondan ibarətdir ki, musiqi müəllimi sinifdə bir növ aktyor kimi çıxış edir. O, səhnədədir. O, səhnə elementlərini elə icra etməlidir ki, ömür boyu uşaqların yaddaşında qala bilsin.

Musiqi dərsi – musiqi mədəniyyəti dərsidir. Çünki yeni musiqi kurikulumunun tələblərinə əsasən, bu fənn üzrə məktəblilərdə müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlər yaratmaqla bərabər, onların ümumi mədəniyyətlərinin inkişafı da təmin olunmalıdır.

1. Musiqi mədəniyyətinə aşağıdakı komponentlər daxildir:
- musiqidən duyğulanmaq, ondan həzz almaq qabiliyyəti;
- musiqi haqqında mülahizə yürütmək bacarığı;
- ciddi yüksək bədii dəyəri olan musiqidən həzz almaq qabiliyyəti;
- ifaçılıq (vokal və ya alətdə) vərdişləri.

2. Musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması ilə əlaqədar müəllimin dərs prosesindəki vəzifələrini "üstün vəzifə" adlandıraq.

3. "Üstün vəzifə"nin aşağıdakı dörd istiqaməti vardır:
- musiqiyə emosional münasibətin formalaşdırılması;
- musiqiyə intellektual münasibətin formalaşdırılması;
- musiqi zövqünün formalaşdırılması;
- ifaçılıq vərdişlərinin formalaşdırılması.

4. Hər dərsin məqsədi müxtəlif olsa da, vəzifələri dəyişməz qalır.

Müasir təlim texnologiyalarının köməkliyi ilə təlimin həm təhsilləndirici, həm də tərbiyələndirici funksiyaları özünü daha qabarıq verir və təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə səbəb olur.

Məqalənin elmi yeniliyi: Musiqinin təsir vasitələri ilə məktəblilərin dünyagörüşlərinin, bədii zövqünün formalaşdırılması, gözəlliyi duyma bacarığının əldə olunması, onlarda insani – mənəvi keyfiyyətlərin tərbiyəsi işində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Jalə Qədimova. Etnoşünaslıq "Elm və Təhsil Nəşri" 2009.
2. Jalə Qədimova. Musiqi tədrisi metodikası. Dərslik, Bakı. ADPU. 2007.
3. O.Rəcəbov. Musiqinin tədrisi metodikası. Bakı, 2005.
4. Ə.Məmmədov, S.Dadaşova, İ.Hüseynov. Tətbiqi kulturologiya. Dərslik. Bakı. "Marş Print". 2004.
5. Fuad Məmmədov. Kulturologiya effekti həyat və fəaliyyətə aparan yol kimi. "Simurq" Azərbaycan Mədəniyyət Assosiasiysı. Bakı, 2006

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.05.2023
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.05.2023
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 01.06.2023
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Firəngiz Rzayeva
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.